

УДК 81. Мовознавство та мови. Лінгвістика
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-1-22>

Нахіда Магсад гизи ГАСАНОВА,

orcid.org/0009-0009-5015-4909

викладач кафедри Азербайджанського мовознавства філологічного факультету
Бакинського державного університету
(Баку, Азербайджан) *hnahide1@mail.ru*

МОВА – ВІД МИСЛЕННЯ ДО МОВЛЕННЯ

У статті розглядається деякі аспекти вивчення мови. Зазначається, що найбільш доцільним є інтерпретація цього явища лише на рівні мови та мислення, мови та мови.

Іншою метою дослідження є визначення на основі детального аналізу цих даних мовної та мовної термінології, зокрема меж мови як основного предмета лінгвістики, а також уточнення особливостей функціонування кожного з них. Останнє, що виходить із поставленої мети, судження водночас визначає наукову новизну дослідження. Таким чином, мова тут розглядається у широкому плані, а саме – як знакова система, що виражає думку і матеріалізується без необхідності обов'язкової трансформації у мову.

Методи та методологи. При розгляді експресивної та комунікативної функцій мови беруться в основу авторитетні судження відомих лінгвістів, як В. Гумбольдт, Ф. Де Соссюр, Е. Сепір та ін.

Новизна. У цій статті вперше у вітчизняній науковій літературі робиться спроба визначити назву і область застосування, а також «кордону» засобів вираження думки. На цій основі робиться висновок, що мова відіграє роль моста, переходу між мисленням та мовою, і саме мова виявляється тим феноменом, де розкриваються можливості прояву кожного з них.

Висновки. У міру дослідження мови та розкриття її можливостей, у свою чергу, конкретизуються і уявлення про акт спілкування, що є матеріалізацією мисленнєвої діяльності (мислення), яка має ідеальний характер.

Отже, у ланцюжку «ідея – мова – мова» здійснюється інтерпретація від неясності до ясності, від абстракції до конкретності. Тут мова, яка називається найважливішим засобом спілкування, насправді розцінюється як єдиною формою вираження людиною свої думки, а мова, що є процесом спілкування, – як сукупність усіх можливостей, які реалізують цей феномен.

У цій статті ми поставили за мету переглянути існуючі погляди на ці поняття, визначити їх межі та функціональні можливості.

Ключові слова: мова, мислення, мова, спілкування, мовний акт.

Nakhida Magsad gizi HASANOVA,

orcid.org/0009-0009-5015-4909

Lecturer at the Department of Azerbaijani Linguistics, Faculty of Philology
Baku State University
(Baku, Azerbaijan) *hnahide1@mail.ru*

LANGUAGE – FROM THINKING TO SPEECH

The mine aim this article considers some aspects of language learning. It is noted that the most appropriate interpretation of this phenomenon is only at the level of language and thinking, language and language.

Another goal of the study is to determine, on the basis of a detailed analysis of these data, language and language terminology, in particular, the limits of language as the main subject of linguistics, as well as clarifying the peculiarities of the functioning of each of them. The latter, which comes from the set goal, the judgment at the same time determines the scientific novelty of the research. Thus, language is considered here in a broad way, namely, as a symbolic system that expresses thought and materializes without the need for mandatory transformation into language.

Methods and methodology. *When considering the expressive and communicative functions of language, the authoritative judgments of famous linguists such as V. Humboldt, F. De Saussure, E. Sapir and others are taken as a basis.*

Novelty. *In this article, for the first time in domestic scientific literature, an attempt is made to determine the name and scope of application, as well as the “border” of the means of expressing opinion. On this basis, it is concluded that language plays the role of a bridge, a transition between thinking and language, and it is language that turns out to be the phenomenon where the possibilities of manifestation of each of them are revealed.*

Conclusions. *As language is studied and its possibilities are revealed, in turn, ideas about the act of communication, which is the materialization of mental activity (thinking), which has an ideal character, become more concrete.*

So, in the “idea – language – language” chain, interpretation is carried out from vagueness to clarity, from abstraction to concreteness. Here, language, which is called the most important means of communication, is actually regarded as the

only form of expression of a person's thoughts, and language, which is the process of communication, is considered as a set of all possibilities that realize this phenomenon.

In this article, we set out to review the existing views on these concepts, to define their boundaries and functionality.

Key words: *language, thinking, language, communication, speech act.*

Вступ. Проблема взаємин мови та мови, як і раніше, залишається одним з актуальних, можна сказати фундаментальних питань загального мовознавства. У зв'язку з цим слід зазначити, що результати таких часто задаються лінгвістами питань, як «що ж насправді є засобом вираження думки?», «які межі його поширення?» та ін, замість вирішення цієї проблеми ще більше поглиблюють та актуалізують її. У цій статті ми поставили за мету переглянути існуючі погляди на ці поняття, визначити їх межі та функціональні можливості.

У той же час вважаємо за доцільне також обговорити сутність поняття «мислення», його ставлення до мови та опосередковано – до промови в процесі так званого домовного періоду розвитку суспільств. Тому тут, на підставі всього вищевикладеного, послідовно в комплексному вигляді окремо розглядатимуться такі питання, як мова та мислення (експресивна функція мови), мова та мова (комунікативна функція мови).

Іншою метою дослідження є визначення на основі детального аналізу цих даних мовної та мовної термінології, зокрема меж мови як основного предмета лінгвістики, а також уточнення особливостей функціонування кожного з них. Останнє, що виходить із поставленої мети, судження водночас визначає наукову новизну дослідження. Таким чином, мова тут розглядається у широкому плані, а саме – як знакова система, що виражає думку і матеріалізується без необхідності обов'язкової трансформації у мову. Завдяки такому підходу прояснюються і умови промовистості, властиві промови.

Тема. Ми намагатимемося відповісти на перше запитання: Що таке мова? Це питання, крім основної визначення мови, дає можливість визначити його зв'язок з мисленням, уточнити його завдання щодо мови і вказати позицію в ряді цих двох фундаментальних термінів. У той самий час дане мови визначення не обмежується розкриттям сутності цього феномена, і коментує шляхи розвитку від абстрактного до конкретного, від соціального чи соціального до індивідуального. Тепер безпосередньо повернемося до нашого питання:

«Мова – орган формування думки. ...розумна діяльність матеріалізується в мові за допомогою звуків і стає можливою для чуттєвого сприйняття...» або «Мова – звук душі, що артикулюється,

постійно оновлювана діяльність, спрямована на поліпшення вираження думки» (В. Гумбольдт).

«Мова є звуковим виразом думки, це процес мислення, втілений у звуках» (А. Шлейхер).

«Мова – щось засвоєне і відносне» або «Мова – це система ... і в той же час знакова система, що виражає ідеї» (Ф. Соссюр).

«Єдине визначення, повсюдно властиве мові, – це його призначення бути знаковою системою» (Л. Ельмслев).

«Мова за своєю основою – це фонетична система символів, що служить висловлювання думок і почуттів у процесі комунікації» (Е. Сепір).

У цілому нині, виходячи з комплексних суджень і поглядів на мові можна дійти невтішного висновку, що думка матеріалізується у мові, а мову – у промові. Отже, мова грає роль мосту між двома важливими, необхідними для комунікації чинниками як як створення зв'язку, а й реальність, буття. Таким чином, мова – це і матеріалізація думки, і передає імпульс мови сукупність ідей.

Як відомо, перші теоретичні міркування про мову висловив В. Гумбольдт – геніальний німецький мовознавець, фундатор теоретичної лінгвістики. Однак його уявлення про мову варіювали в межах двох основних питань: як виникла мова? і чому він працює? Це переважно були коментарі можливостей самої мови. У широкому сенсі відповідь на запитання «що є мовою?» дають міркування швейцарського лінгвіста Ф. де Соссюра, які насправді становлять узагальнений курс як з погляду інтерпретації предмета, і створення ясного ставлення до нього. Наприклад, зупинимося на деяких конкретних судженнях видатного лінгвіста. «Мова – це належна якомусь громадському колективу, засвоєна кожним з мовної практикою скарбниці, що зберігається; віртуальна граматична система у мозку кожного, точніше сказати – сукупності всіх індивідів. І мова не існує повністю в жодному з них, а існує тільки в колективі» (Saussur, 2018: 25–26); «Мова не є діяльністю того, хто говорить. Мова – це готовий продукт, пасивно відбивається говорящим» (Saussur, 2018: 26); «Мовні знаки за своєю суттю пов'язані з психікою, проте, попри це, вони є абстрактними... Навіть мовні знаки, можна сказати, відчуваються...» (Saussur, 2018: 27); «адже мова – це скарбниця акустичних образів» (Saussur, 2018: 28); «Мова настільки деяке абсолютно

особливе явище, що людина, що втратила дар мови, зберігає свою мову, таким чином, вона розуміє почуті знаки мови» (Saussur, 2018: 27).

Цікаво те, що незважаючи на численні «визначення» мови, у дососсюрівському та післясоссюрівському мовознавстві всі уявлення, пов'язані з сутністю мови, можна сказати, ідентичні. Хочеться відзначити, що в основі всіх цих геніальних, абстрагованих самою мовою думок лежить просте (!) поняття: мова висловлює думку і є початком мови, а в кінцевому рахунку служить спілкуванню. Однак, на жаль, навіть після різнорідних суперечок навколо визначень, що продовжуються протягом майже трьох століть різнорідних суперечок, даних у своєрідній формі мови з метою більш точного вказівки її дефініції, все ще немає остаточного рішення в питанні про відносини мови і мислення//мови і мови.

Мова та мислення. Перша з вищезгаданих проблем – відношення мови та мислення – пов'язана з виникненням необхідності буття самої мови. Це питання становить основу з'являються фундаментальних суджень з тенденцією лавірування між абстрагуванням і потенціалом.

В. Гумбольдт зазначає: «...мислення, будучи ідеальним явищем, завжди пов'язані з формою, оскільки розумова діяльність, що становить перевага, надає мові формальний напрям, а перевага формальності мови, своєю чергою, підвищує процес мислення» (Jafarov, 2020: 27), або як було наведено вище, представляючи «мову як орган формування думки» можна сказати, що «розумна діяльність і мова виступають у нерозривному зв'язку». Іншими словами, мислення – це ідеальне формоутворююче явище та функція думки, а мова – матеріал і наділений знаковим кодуванням, за допомогою якого створює форму, що підвищує розумову діяльність.

Ф. Соссюр каже: «...без допомоги знаків ми змогли б чітко і послідовно відрізнити одне поняття від другого; мислення, взяте окремо, схоже на туман, тут немає якихось точних розмежувань. Так як немає жодних розмежувань до появи мови, то не може бути й наперед визначених понять» (Saussur, 2018: 152). Отже, мова без мислення може бути визначенням чогось, як і і туманне мислення неспроможна прояснитися без мови. Тут відмінні риси притаманні мові, а певні поняття – мисленню.

М. Джафаров, торкаючись у своїй книзі «Загальне мовознавство» проблем взаємовідносин мови та мислення, попередньо зауважує: «якщо говорити про зв'язок мови та мислення, то слово “зв'язок” у даному випадку використо-

вується лише в тому сенсі, що не мислення без мови, ні мови без мислення не може, тобто. обидві теми повністю виключаються» (Jafarov, 2020: 70). Автор, який вважає це питання абсурдним, у свою чергу, називає якимось його вирішення дріб'язковою «метафорою». Однак, у той же час він зупиняється на деяких неминучих (і дуже близьких один до одного!) питаннях, що знаходяться на периферії взаємозв'язків мови та мислення: 1) що є у цих відносинах провідним чи організуючим; 2) після з'ясування провідної ролі у відносинах (!) Встановити, який ступінь «автономності» кожного з них у цьому нерозривному союзі. М. Джафаров вбачає організуючу початок у мові та стверджує, що провідна роль належить саме цьому явищу, оскільки функціонування властиве саме мові. Що стосується питання про автономність, то тут можна конкретизувати таке: мова не може бути автономною у створенні думки, якщо є й інші засоби її вираження!

Проте, наочна демонстрація ходу думок показує, відповідно до Н. Джафарову: «...Мова висловлює мислення, поступово формуючи його, і формує, поступово висловлюючи. ...І це є таке ставлення «хаосу думки» до «хаосу звуку», що неможливо встановити де «завершується думка» і де «починається» мова» (Jafarov, 2020: 78). Проте загалом, питання про нерозривну єдність мови та мислення з погляду «лідерства та залежності» або «початку і кінця», на наш погляд, для подальшого розвитку мовознавства не має якогось великого значення. Головна проблема в тому, що існують поняття «мова» та «мислення», і говорячи по-соссюрівськи: «Мова водночас можна порівняти з аркушем паперу. Думка є його лицьовою, а звук – зворотним боком; не розрізавши лицьової сторони неможливо розрізати оборотну» (Saussur, 2018: 153–154). І знову у відповідь на це наведемо слова Н. Джафарова: «у відносинах мислення та мови допустимо перше може бути ведучим, виконувати функцію не “оборотної”, а саме “лицьової сторони”, проте мова на певній стадії свого розвитку має на мислення значний вплив ...» (Jafarov, 2020: 76), – і далі – «...для мовознавця завжди важливо пам'ятати одну істину – саме енергія мислення породжує кожен орган мовного організму (системи)» (Jafarov, 2020: 77).

Мова та мова. Як відомо, поряд із мовою в лінгвістиці існує також поняття «мова». Проблема диференціації мови (як форми вираження думки, уявлення про неї як про «колективний продукт» або «чогось спільного, абстрактного») та мови (як «індивідуальний продукт», «чогось особливого, конкретного») є одним з актуальних питань

мовознавства Слід зазначити, що хоча в основу протиставлення цих двох різних понять і лягли ідеї Ф. Соссюра, проте сліди подібної категоріальності можна побачити задовго до нього. Так чи інакше, багато натяків, пов'язаних із створеними про мову уявленнями опосередковано виявлялися як втілення мови.

У всякому разі, висловлені Ф. Соссюром думки з приводу мови вперше створюють ясну картину про мову. Він, по-перше, в ході вивчення мовної діяльності протиставляє мову та мовлення:

– мова – основа, тобто. щось за своєю суттю соціальне, незалежне від індивіда; мова, що містить у собі також фонацію – другорядна, індивідуальна;

– мова необхідна мовних понять, а мова – на формування мови; а також зазначає, що «мовленнєвий факт історично завжди передує мові» (Saussur, 2018: 33).

По-друге, Соссюр обумовлює процес еволюції мови саме мовними явищами. Крім того, він намагається визначити ступінь впливу мовних навичок на мовлення, обґрунтовуючи це тим, що при аудіювання співрозмовника ми змінюємо свої мовні навички відповідно до отриманих вражень і віддаємо перевагу їх взаємозв'язку мові:

– «Між мовою та мовою встановлюється взаємозалежність: мова є одночасно і інструментом (засобом), і продуктом мови» (Saussur, 2018: 33).

Нарешті, Ф. Соссюр в такий спосіб конкретизував відмінності мови та мови:

– мова соціальна//Мова індивідуальна; мова закономірна//Мова випадкова; мова – готовий продукт, пасивно відбивається говорящим//речь – індивідуальний акт волі і розуму.

Насправді, «Курс» Соссюра призначався, передусім, для диференціації синхронного і діахронного напрямів лінгвістики, й у меншою мірою служив виявленню різниці між мовою і мовою з погляду висловлювання думки. Сам автор дає пояснення цьому наприкінці тематичного курсу, коли йдеться про «лінгвістику мови та мови». Однак у всіх випадках розмежування понять «мова» і «мови» й надалі зумовлювало їхнє розмежування різними вченими, зокрема психологами, з погляду їхнього функціонування. При цьому як найважливіші ознаки були докладно викладені функції: для мови – як засобу спілкування, а для промови – як процесу спілкування: «Мова – це обмін думками та процес спілкування, що реалізується між людьми за допомогою мови».

У мовознавстві також були варті уваги розбіжності з приводу диференціації мови та мови: «Кошти спілкування у стані можливості (потен-

ціалу) є мовою, самі засоби у стані руху (реалізації) – промовою». «Загальне (мова) виражається окремим та особливим (мова) і реалізується ним. Мова – одна з безлічі конкретних форм» (Akhundov, 2006: 79).

Детальне вивчення взаємовідносин мови та мислення, мови та мови також включає питання про функціонування мови. Сюди відносяться експресивна (вираз думки) та комунікативна (засіб спілкування) функції мови. Основна мета наших наукових досліджень, як відомо, полягає в тому, щоб переглянути існуючі погляди на проблему мови і мови саме через ці функції мови, а також встановити межі мови, можливості висловлення мови.

Отже, загальний знаменник усієї інформації про відносини між мовою та мисленням, а також відмінності між мовою та мовою полягає в тому, що мова не є єдиною формою вираження думки, а мова (включаючи мову!) – єдиним засобом спілкування. Постараємося пояснити, що ідея МОВИ, як одного з найважливіших чинників для людей, від найпростіших визначень до найвищих коментарів завжди ґрунтувалася на логіці, згідно з якою мова є основним засобом реалізації думки. Водночас, серед інших засобів, за допомогою яких ми висловлюємо свою думку, ми можемо називати мовою лише те, що зводиться до системи фонацій.

Таким чином, комунікативна функція мови не включає інші (що не зводяться до мови!) форми спілкування, А експресивна функція не включає інші форми вираження думки. Ми вважаємо, що це пов'язано з вузьким поглядом на мову як основу мовного спілкування, яким би широким не було поняття мови. Інакше висловлюючись, мові належать лише кошти, пов'язані лише з промовою, точніше – трансформуються у мова. Водночас тут розглядається як форма одностороннього спілкування. Так, промовою вважаються лише засоби вербального спілкування (якщо робота мови є формою передачі думки, питання про її вербальність чи невербальність не повинно грати тут якоїсь ролі!).

А. Ахундов, говорячи про завдання мови, ясно пояснив це у своїй книзі «Спільне мовознавство». Досліджуючи експресивну функцію мови, автор зазначає: «Щодо експресивної функції мови, завдання якої – бути інструментом вираження думки, можна сказати, що люди думають насамперед мовою» (Akhundov, 2006: 76), – і далі, викладаючи комунікативну функцію мови, – «Мова – найважливіший засіб спілкування для людей. Отже, люди спілкуються і передають одна одній свої думки насамперед з допомогою мови» (Akhundov,

2006: 76). Як видно з обох суджень, автор тут підкреслює вираз «насамперед», використовуючи його не випадково, а наочно пояснюючи прикладами для кращого розуміння суті.

Ідея у тому, що мову перестав бути єдиним засобом висловлювання думки (а побічно – і промовою), реально зустрічається лише у формі. Наприклад, наголошується, що «необов'язково, щоб зв'язок мови та мислення реалізовувався за допомогою фонетичних слів», і у зв'язку з цим диференціюється три типи мислення, щоб довести неабсолютність зв'язку між мовою та мисленням: образний (живопис тощо), технічний (напр., Створити двигун), понятійне (концептуальне) (Akhundov, 2006: 83). Також прокоментовано, що перші два типи вираження думки «проявилися в нелінгвістичних формах».

З повагою ставлячись до численних (або нескінченних!) і цінних міркувань, зроблених на науковій і теоретичній основі, і на основі яких «суджень», ми хотіли б висловити наші висновки таким чином: мова – це все те, що здатне висловити думку під впливом людської свідомості! Починаючи з невербальних видів мистецтва та інших областей семіотики – сигналів і символів – усе, що (активно чи пасивно!) служить спілкуванню, є мовою. Простіше кажучи, під мовою тут мається на увазі не мова у широкому розумінні слова (тобто процес, результатом якого є звукова чи вербальна мова), а концепція, яку багато мислителів представляли спочатку як «щось спільне, абстрактне, сукупність умовних знаків».

«На запитання, чи можливе мовчання, зазвичай відповідають негативно, оскільки для мислення необхідна наявність мови. Тут часто плутають два моменти: 1) роль мови як основи для формування мислення та 2) безпосередній (вербальний) словесний вираз усіх компонентів думки в акті спілкування. Цілком несправедливо, через незалежність першого, робиться висновок про необхідність експліцитно-словесного вираження всіх компонентів думки в кожному реченні» (Akhundov, 2006: 83). Тобто в основі негативної відповіді на питання, чи можливе безмовне мислення, лежить саме проблема вербальної мови. Враховуючи думку Щерби і застосувавши його підхід («мова не підлягає безпосередньому спостереженню як засіб спілкування»), і роль своєрідного підходу Соссюра щодо мислення («мова – це сукупність відбитків у мозку кожної людини, це центральний посередник між думкою та звуком»), і навіть його конкретне судження про мову («мова – це що відбивається у колективному свідомості система матеріальних одиниць, що служить людському

спілкуванню, і ізольована від конкретних думок, почуттів і бажань»), можна сказати, що ми правильному шляху.

Наприклад, якщо ми споглядаємо картину чи слухаємо музику, думки, виражені у ній, вже матеріалізуються у мозку; основним способом, що забезпечує їх візуалізацію та трансформацію у зміст, як і раніше, є система знаків (звуків-слів!), сформована в нашому мозку.

Що породжує сумнів, але важлива сторона цих суджень полягає, за словами Н. Джафарова в тому, що «для вираження думки як в образотворчому мистецтві, так і в музиці, перш за все, необхідна тією чи іншою мірою “комплектація” цієї думки, що ніким таким чином неможливо без участі мови. Просто тут може йтися перехід мови “на задній план” у тому, щоб витвори мистецтва (музика, образотворче мистецтво тощо) виражалися на “сцені” найбільше у вигляді спеціальних технологій» (Jafarov, 2020: 78–79). Іноді це також інтерпретується як безпорадність мови перед безмежністю абстрактності мислення, або, м'яко кажучи, абстрактність мислення закладена в самій мові. Можливо, це полягає відмінність інших видів мистецтва навіть від художньої мови.

У цьому плані звертаючись до В. Гумбольдту, ми укладаємо, що «чуттєве кодування єдності, у якому частини великого цілого пов'язані коїться з іншими його частинами, з певними фрагментами думки зіставлення об'єктів із суб'єктами, називається мовою у сенсі слова» (Humboldt, 2019: 9). Отже, геніальний лінгвіст, не виключаючи мову з уяви промови в цілому, ясно показує, що мова кодує вираз думки. Якщо глибше вдивитися, то принципи існування мови як закодованої системи можна застосувати і до інших знакових систем. Так, А. Ахундов пише, що система знаків – це система коштів, що служить обміну інформацією. Сигнал та символ теж є знаками. Сигнал не мотивований, не інформативний, його семантика залишається поза знака, він позбавлений конкретного змісту. Зміст символу є наочним, він образно мотивований, залежить від ситуації, має систему умовних знаків. Мова, в свою чергу, має як семантику, так і виразний план (Akhundov, 2006: 93). Однак ми вважаємо, що якщо сигнал і символ управляються людською підсвідомістю, отже, і там є певна інформація, і вона розкриває думку. Наприклад, традиційні каплиці (або церковні) дзвони, звук свистка на кораблях тощо. Тобто наша мета тут полягає в тому, щоб не допустити відокремлення знакової системи в цілому від концепції мови як одиниці мислення, а не в тому, щоб довести знаковість мови. Звичайно, для цього слід

спочатку прийняти постулат, що мова – це не просто зворотний бік мови.

Друге завдання, що стоїть перед нами, полягає в наступному: при визначенні комунікативної функції мови не обмежувати мовні межі мовою (що реалізується системою фонацій!). Протягом вищесказаного, перш за все, слід зазначити, що В. Гумбольдт, протиставляючи думку, виражену в математичних знаках, і мову, каже: «Тільки за допомогою таких знаків можна матеріалізувати лише малу частину всього того, що спадає на думку», і тим самим підтверджує, що він приймає мову як звукову форму.

Проте є й такі вчені, які не згодні з тим, що мова пов'язана з вокальною мовою або що мова – це відома нам сьогодні та загальноприйнята форма спілкування за допомогою органів артикуляції. Ф. Соссюр пише: «Уітні вважає, що ми використовуємо органи промови як знаряддя промови цілком випадково, оскільки вони зручні; за його словами, люди з таким самим успіхом могли використовувати жести, користуючись зоровим чином замість слуху. ... проте американський лінгвіст, мабуть, абсолютно правий у головному: мова умовна, яка б не була природа умовно обраного знака. Тому питання органів мови є другорядним стосовно проблеми мовної діяльності» (Saussur, 2018: 21). Таким чином, той факт, що мова виражається тільки через органи мови, що вона «виявляє себе» як звукове вираження, також неоднозначна для комунікативної функції мови.

Звернемося до думок Е. Сепіра: «Теоретично можна припустити, що щось схоже на структуру мови могло бути отримане з жестів або інших рухів тіла», але пізніше автор, спираючись на факт винаходу листа, зазначає, що «мова зовсім не залежить від винаходу звуку, що артикулюється, що є технічним і логічним винаходом» і використовує фразу, що «звукова мова передувала всім іншим формам комунікативного символізму, оскільки останні або використовувалися як заміну функції, як лист, або тільки супроводжували мову, як жести» (Sapir, 2020: 240).

Усі ці висловлені судження вкотре зводяться до того що, що ідея звукової мови (мови, яка нам відома традиційно!) не виправдовує себе. У всіх випадках він (мова) «локалізувався між думкою та звуком» (Ф. Соссюр) і утвердився як загальна абстрактна річ, концепція, яка формує думку, матеріалізує її та передає промови.

Висновки. Таким чином, під комунікативною функцією мови у лінгвістиці мається на увазі відоме нам традиційне мовленнєве спілкування. Як уже згадувалося вище, А. Ахундов не вважає

мову єдиною формою комунікації, і наводить як приклад інші невербальні засоби спілкування. Тут було б доречно знову відзначити словами Сепіра: «Для нормальної людини вербалізм пролизує будь-який досвід, реальний чи потенційний» (Sapir, 2020: 246). Оскільки вербалізм – наш ключ до спілкування, ми не можемо уявити мову за його межами, або наші звички не дозволяють нам зробити це.

Виходячи з усього цього, ми підходимо до останнього питання, пов'язаного з передачею думки та встановленням комунікації: хоча, за деякими винятками, судження про мову не виходять за рамки її інтерпретації як звукового вираження думки, все ж таки основне місце, за словами Соссюра, займає «локалізація у місці, де слуховий образ створює асоціацію з концептом». Тобто мова – це не звукова частина самої думки, а те, що веде до неї. «Звукова» частина – це відома нам мова, і як логічний результат, як і раніше, залишається актуальним факт ототожнення мови з цією звуковою частиною як термін. З цього судження можна зрозуміти, що основна відмінність між цими породжуючими і доповнюють один одного концепціями, як ми бачили вище, полягає в їх уточненні з погляду існування та формування (засіб//процес, колектив//індивідуум).

У всіх аспектах мова зберігає свою феноменальність у відносинах з випередженням (мислення) та уповільненням (мова). Просто «проблема» організаційності та автономності щодо його мислення тут, тобто. щодо мови, трохи спрощена. Таким чином, мова – це основа мови, а в найширшому розумінні – саме спілкування: у пасивній чи активній формі! Статус мови у мові також визначається цією активністю та пасивністю. Ряд невербальних засобів спілкування, що належать до позамовних засобів комунікації, як ми вже говорили вище, насправді є мовою, нетрансформованою у мову.

В цьому випадку, зробивши крок уперед і сконцентрувавши всі невербальні засоби спілкування, а потім повернувшись до початку, можна припустити, що це теж мови як обмін думками (адже не обов'язково, щоб він був виражений органами мови!).

Якщо порівняти вчення Ф. Соссюра з абеткою Морзе, електричними лампами, симфонією та оркестром, можна помітити, що там порівняльно-звукова мова (акустичний образ!) хоча й наводиться без завдання шкоди верховенству мови, все ж таки можна припустити, що це не тільки в звуковій, а й у беззвучній формі не здатна торкнутися системи. Тобто головне те, що ця система існує,

і вона стає комунікацією. Метод, використаний у цьому процесі, вже не має жодного значення. Ми просто називаємо цей метод промовою. Однак заради мови називати вербальний засіб, який виконує ту ж функцію і служить тій же меті «мовленню», а інші – невербальними засобами спілкування, на наш погляд, є не що інше, як «заздрість» лінгвістики мови.

Висновок. На закінчення підсумуємо результати:

1) мислення схоже на туман по відношенню до мови, а мова подібна до туману по відношенню

до мови. У всіх випадках процес прояснення в ланцюжку мова-думка-мова протікає саме таким чином, проте ми поки що не можемо стверджувати, що він цим і завершується. Тобто ця конкретизація, можливо, ще більше ускладнюється процесом, що йде від мовної діяльності до мовленнєвого акту;

2) все, що проходить через розум і пасивно (!) служить спілкуванню, є мовою;

3) все, що забезпечує активне (!) Спілкування, – відноситься до мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Axundov, A.A. Ümumi dilçilik (universitetlər üçün dərslik). Bakı, Şərq-Qərb, 2006, 280 s.
2. Humboldt, V. Məqalələr və fraqmentlər (tərcümə edən N. Cəfərov). Bakı, Elm və təxıl, 2019, 132 s.
3. Cəfərov, N.Q. Ümumi dilçilik (dərslik). Bakı, Təxıl, 2020, 144 s.
4. Elmslev, L. Dil və nitq. – Ümumi dilçilik üzrə oxucu (tərtib edən Q. Cəfərov). Bakı, Elm və təhsil, 2020, səh. 182–191.
5. Sapir, E. “Dil”. – Ümumi dilçilik üzrə oxucu (tərtib edən Q. Cəfərov). Bakı, Elm və təhsil, 2020, səh. 239–278.
6. Sossür, F. Ümumi dilçilik kursu (tərcümə edənlər: N. Cəfərov, İ. Temiroğlu). Bakı, Elm və təxıl, 2018, 356 s.
7. Homski, N. Dil və təfəkkür (tərcümə edən A. Məmmədov). Bakı, Kitab Aləmi, 2006, 152 s.

REFERENCES

1. Axundov, A.A. (2006), Ümumi dilçilik (universitetlər üçün dərslik). [General linguistics (textbook for universities)], Bakı, Şərq-Qərb, 280 s. [in Azerbaijani].
2. Humboldt, V. (2019,) Məqalələr və fraqmentlər (tərcümə edən N. Cəfərov), [Articles and fragments (translated by N. Jafarov)], Bakı, Elm və təxıl, 132 s. [in Azerbaijani].
3. Cəfərov, N.Q. (2020), Ümumi dilçilik (dərslik), [General linguistics (textbook)], Bakı, Təxıl, 144 s. [in Azerbaijani].
4. Elmslev, L. (2020), Dil və nitq. – Ümumi dilçilik üzrə oxucu (tərtib edən Q. Cəfərov), [Language and speech. – Reader on general linguistics (compiled by G. Jafarov)], Bakı, Elm və təhsil, səh. 182–191 [in Azerbaijani].
5. Sapir, E. (2020), “Dil”. – Ümumi dilçilik üzrə oxucu (tərtib edən Q. Cəfərov), [“Language”. – Reader on general linguistics (compiled by G. Jafarov)], Bakı, Elm və təhsil, səh. 239–278 (Azerbaijani).
6. Sossür, F. (2018), Ümumi dilçilik kursu (tərcümə edənlər: N. Cəfərov, İ. Temiroğlu), [General linguistics course (translated by: N. Jafarov, I. Temiroğlu)], Bakı, Elm və təxıl, 356 s. [in Azerbaijani].
7. Homski, N. (2006), Dil və təfəkkür (tərcümə edən A. Məmmədov), [Language and thought (translated by A. Mammadov)], Bakı, Kitab Aləmi, 152 s. [in Azerbaijani].